

HET DRENTSE ENERGIEVERHAAL

Inwoners aan het woord over zonne- en windenergie

ONDERBOUWING VAN UITKOMSTEN

Verantwoording steekproef en responsiviteit

Februari 2021

Contact

han.rakels@perspectivity.org

www.perspectivity.org

www.sprockler.com

1. HET TRAJECT

Dit traject was een initiatief van de Drentse Energietafel en uitgevoerd in nauwe samenwerking met de werkgroep Communicatie en Participatie van de RES. Het bestond uit drie, nauw op elkaar afgestemde stappen:

- Allereerst werden inwoners van Drenthe aan het woord gelaten, door ze de mogelijkheid te bieden om hun ervaringen met, en percepties over de energietransitie te delen (narratief onderzoek met Sprockler).
- Vervolgens werd op een participatieve manier, dus samen met en door de inwoners, betekenis aan deze verhalen gegeven (participatief schrijfatelier), door alles onder begeleiding te analyseren (kwalitatief en kwantitatief), en de grote patronen te beschrijven.
- En op basis van alle verhalen en de daaruit voortkomende patronen werden een aantal concrete speerpunten/adviezen vanuit inwoners voor de RES ontworpen (pop-up tafels). Dit alles tezamen is het “Het Drentse Energieverhaal – Inwoners aan het woord over zonne- en windenergie”

Alle duidingen werden door de inwoners zelf gedaan, waarbij speciaal daarvoor ontworpen methodieken en technieken werden ingezet om de integriteit van de uitkomsten te waarborgen.

2. DEZE TOELICHTING

In de loop van het traject zijn veel vragen gesteld die te maken hebben met de validiteit van de uitkomsten, met nieuwsgierigheid naar de methodiek, en met de behoefte om te resultaten op een verantwoorde manier te wegen. De meest gestelde vragen zijn hieronder op een rijtje gezet en voorzien van een kort antwoord.

Voor eerste informatie over de aanpak is een inleiding te vinden in het gepubliceerde e-magazine. Voor meer detail over narratief onderzoek wordt verwezen naar Sprockler (sprockler.com). Aan het einde van deze toelichting worden Sprockler en Perspectivity (persepectivity.org) kort benoemd.

Voor uitgebreidere antwoorden is er veel wetenschap en expertise die geraadpleegd kan worden, indien nodig (bijvoorbeeld over complexiteit, participatie, narratief onderzoek, data-analyse, systeemdenken, facilitatietechnieken en aanverwante zaken). Deze is voorhanden bij de begeleiding van dit traject.

3. VEELGESTELDE VRAGEN

1. Er hebben ruim 400 mensen meegedaan, is dat wel genoeg?

De Drentse bevolking bestaat in totaal uit ongeveer 494 duizend inwoners (1 jan 2020, CBS), waarvan ruim 87 duizend onder de 18 jaar. De doelgroep voor Het Drentse Verhaal ware dus circa 407 duizend Drenten. De berekeningen voor steekproefgrootte zijn algemeen bekend, en bij een betrouwbaarheid van 95%, en een foutmarge van 5%, is op deze populatie een steekproef van 386 nodig. Voor een

betrouwbaarheidsniveau van 90% en een foutmarge van 10% een steekproef van 270. Daar zit dit traject met 392 respondenten boven. Daarmee is de steekproefgrootte voor Drenthe groot genoeg. Dit is overigens niet hetzelfde als representatie (zie verderop meer daarover)

2. Waarom werd ingezet op 1200 respondenten?

Bij aanvang van het traject is een doel van 100 inwoners per gemeente gesteld. Deels vanuit de symboliek van het getal 100, deels vanuit de intentie om ook per gemeente een beeld te kunnen geven, en deels om vergelijkingen binnen deelgroepen (leeftijd, geslacht, inkomen) statistisch betrouwbaarder te maken. Dat laatste is nu beperkt mogelijk. Doordat de respons per gemeente lager is kunnen er geen betrouwbare uitspraken worden gedaan over gemeente-specifieke resultaten. Met het is aannemelijk dat het provincie-brede beeld van toepassing is op de meeste gemeenten. Er zou verdere data-analyse nodig zijn om dat vast te stellen.

De aanpak van “live’ data verzamelen (bij festivals, in winkelstraten) kon geen doorgang vinden vanwege de Corona-maatregelen. Hiermee zou het gestelde aantal van 1200 (en waarschijnlijk meer) vrij eenvoudig behaald worden. Deze ‘trekzekere’ manier van werken is vervangen door de “brief op deurmat” -methode. Ook analyse (in zaaltjes en op pleinen) met grotere groepen, en per gemeente, is moeten komen te vervallen.

3. Er zijn heel veel mensen aangeschreven, wat zegt het dat weinig mensen deelnamen?

Waarom is de response zo laag is, op de uitgestuurde uitnodigingen? In het algemeen varieert het reactiepercentage sterk in inwonersonderzoeken, en is het afhankelijk van een aantal factoren zoals de relatie met de doelgroep, stimulansen of beloningen voor het meedoen, het onderwerp zelf (energietransitie), of het gebrek aan onlinevaardigheden. Wel is bekend dat jongeren over het algemeen een lagere response geven. Online wordt 20% response als zeer succesvol beschouwd, 10% is normaal. In dit traject zijn er in eerste instantie 12 duizend brieven uitgestuurd in de eerste ronde, gevolgd door nogmaals 12 duizend in de tweede ronde en een opvolgactie per email. In totaal hebben 392 respondenten deelgenomen. Dit is een respons van 1,5%. Dit is erg laag te noemen. Daar staat tegenover dat het voltooiingspercentage met 99,9% extreem hoog was. Iedereen bleef aangehaakt als men er eenmaal aan was begonnen. Van de 392 respondenten wilde 6% van de respondenten niet actief hun verhaal delen met opgaaf van redenen (te weten: “tijdsgebrek, omdat de politiek toch wel besluit, omdat ik er geen mening over heb omdat het me niet interesseert, overig”). Over de beweegredenen van de overige, grote bulk van non-responses, kunnen we geen valide uitspraken doen. Bovengenoemde redenen, en een aantal andere, kunnen daarin een rol gespeeld hebben.

4. Hoe werden de deelnemers geselecteerd, en hoe werd inclusie bewerkstelligd?

In dit onderzoek hebben we gekozen voor random selectie van inwoners van Drenthe. De deelnemers worden random geloot om een zo divers mogelijke groep te bereiken en om iedereen een kans te geven om mee te doen. Vanuit de begeleiding van de werkgroep hebben we taalniveau B2 gebruikt bij het opstellen van de uitnodiging en vragen waarbij er dus rekening is gehouden met toegankelijkheid voor een grote groep.

Vooraf was besloten, dat tijdens de monitoring van binnengekomen data zorgvuldig zou worden gekeken naar verdeling op o.a. inkomen, leeftijd en geslacht, in lijn met de demografie van Drenthe. Na de eerste ronde werd waargenomen dat de response onder jongeren, en onder submodale inkomensgroepen laag was, terwijl er een goede en gelijke verdeling bleek tussen de gemeentes.

De meest effectieve manier voor het verhogen van de response onder deze twee subdoelgroepen was het gebruik van dataverzamelaars op publieke plekken – waarvan vanwege coronamaatregelen is afgezien. Daarom is er een tweede schriftelijke uitnodiging uitgestuurd, gericht op submodale inkomensgroepen en jongeren. Hiervoor zijn hogescholen en de groep ‘sociale huurwoningen en woningen met lagere WOZ waarde’ gebruikt als vehikel om deze groepen te bereiken. Deze acties hebben ervoor gezorgd de response onder deze groepen omhoog is gegaan. Er is nadrukkelijk geen gebruik gemaakt van een sneeuwbalmethode of het actief benaderen via bekende netwerken om een bias te voorkomen.

5. Was de groep deelnemers representatief voor de Drentse bevolking?

Als we naar de representatie kijken van de variabelen leeftijd, gender, woning in Drenthe ten opzichte van de response in de enquête kunnen we concluderen dat er een redelijke representativiteit is behaald (data CBS):

Leeftijd	Drenthe	Response
15-25	11%	3%
25-45	37%	22%
45 - 65	30%	22%
65plus	23%	32%

Woning	Drenthe	Response
Koop	66%	76%
Huur overig	9%	3%
Huur woningcorporatie	25%	21%

Vergelijking met CBS-data op het vlak van opleidingsniveau is beperkt mogelijk omdat verschillende definities worden gehanteerd. Maar onderstaande tabel laat zien dat in het gelopen traject er een sterkere vertegenwoordiging van hoger opgeleiden is (een deel van de HBO/MBO respondenten valt in de groep “hoger opgeleid”) in de CBS-classificatie.

Opleidingsniveau	Response	Drenthe (volgens CBS)
(WO)	23%	30% (hoog - WO/HBO)
(HBO / MBO)	66%	45% (middel - MBO)
Basis/middelbaar onderwijs)	12%	23% (laag)

6. Is voor ‘narratief onderzoek’ evenveel respons nodig als voor een normale enquête?

Ja en Nee: Sprockler is geen enquête-tool voor puur kwantitatief onderzoek (dat meestal vooral numerieke data oplevert). Het instrument brengt in de eerste plaats kwalitatieve gegevens bij elkaar (verhalen, meningen, enz.), maar laat daarnaast kwantitatieve patronen zien (de ‘aantallen stippen’ in de interactieve rapportage).

Bij puur kwalitatief onderzoek gaat het niet om representativiteit. Het gaat ook niet om cijfers en metingen, maar om nominale en ordinale informatie, die de meningen van respondenten weergeeft. Het gaat om onderzoek naar informatie die vertelt *waarom* iets zo is. De (groeps)interviews die daartoe worden afgenomen zijn meestal enkele tientallen of minder.

Sprockler combineert de sterke kanten van kwantitatief en kwalitatief werk: representatieve data met het waarom achter de getallen. En daarom worden richtlijnen voor steekproeven wel meegenomen in het ontwerp. Daarmee zit je altijd ruim aan de veilige kant, wat betreft het beeld dat wordt verkregen.

7. Was dit traject een onderzoek of een burgerconsultatie?

Eigenlijk geen van beide. Bij een onderzoek worden de adviezen geformuleerd door de onderzoekers, op basis van hun bevindingen en de conclusies die zij daaruit trekken. Bij een consultatie hebben meestal de betrokkenen een stem in het trekken van conclusies, maar ligt de verantwoordelijkheid voor de adviezen bij degenen die het traject leiden (de 'experts'). Consultatie is een vorm van participatie. Net zoals 'informatie' een vorm van participatie is (maar met gering eigenaarschap over de inhoud). In dit traject is nagestreefd om alles zo dicht mogelijk bij de inwoners te houden, en alle interpretatie en advisering uit de monden van de inwoners zelf te komen, met minimale externe interferentie.

8. Doen de uiteindelijke bevindingen en adviezen wel recht aan die 400 verhalen?

Bij het schrijfatelier en de pop-up tafels waarin de adviezen werden geformuleerd waren in totaal ongeveer 40 mensen betrokken. Die hadden de taak om naar de sterke, opvallende patronen in de data te kijken, en om te beschrijven wat ze daar zagen. Datzelfde gold voor de adviezen, waarbij de taak werd gesteld om uit te gaan van de grote vijf patronen (en de verhalen en data die ze kleuren).

9. Waar ligt het eigenaarschap van de bevindingen en adviezen?

In het huidige traject was co-creatie door inwoners van Drenthe het leidende principe. Co-creatie is een hoge vorm van participatie: Zij brachten de data voort, zij analyseerden zelf met elkaar de data, beschreven de bevindingen en formuleerden de adviezen. De begeleiding die zij kregen was er helemaal op gericht om hen naar een optimaal resultaat te laten toewerken. Daarmee is de authenticiteit van de resultaten hoog, en ligt het eigenaarschap ervan in hoge mate bij de betrokken inwoners. Dat blijkt bijvoorbeeld mede uit de bereidheid van mensen om mee te werken aan de uitwerking van de adviezen.

10. Wat zeiden de participanten van de verschillende sessies?

Er is (nog) geen evaluatie onder betrokkenen uitgevoerd. Opvallend is wel dat veel mensen aangaven het op deze manier werken 'energie-gevend, enthousiasmerend, samenwerkend' of aanverwant vonden. Kleine signalen als dat mensen allemaal na en vrijdagavondsessie ook op de zaterdagochtend weer present waren zijn bemoedigend. Net zoals de vrijwillige aanmeldingen om te willen bijdragen aan de opvolging van adviezen.

4. PERSPECTIVITY

Het traject is begeleid door Perspective (perspectivity.org), een collectief van facilitators van sociale systeemverandering. Perspective ontwerpt en begeleidt dialoogprocessen die collectieve wijsheid aanboren voor het gedeeld belang. Ook wanneer het schuurt, want dat is juist waar leren, innovatie en transformatie plaats vindt.

Perspective zet innovatieve methoden in, passend bij het onvoorspelbare karakter van complexe uitdagingen, waardoor nieuwe oplossingen kunnen ontstaan. Deze werkwijzen betrekken zowel hoofd, hart als handen (logica, emoties en acties) en zorgen voor energie en plezier. De groep staat bekend om

de begeleiding van participatieve en interactieve processen, in een veelheid aan landen, sectoren en organisaties. Het is het hele hoge participatieve karakter van het werk dat kenmerkend is. Daarmee krijgen de uitkomsten de kleur van de mensen die participeerden.

Opdrachtgevers komen uit vele landen, sectoren en organisaties: Multilaterale instellingen zoals de Wereldbank of VN-afdelingen, universiteiten uit heel Europa, MKB en multinationals in de energiesector, mode of farmacie. Projecten in conflictgebieden en fragile staten, maar ook met rijksoverheden (mede-ontwikkeling van de Omgevingswet en de nieuwe spoorwegwet) en gemeentes. De thema's variëren van waterbeheer in de Zambezi vallei tot eenzaamheid onder ouderen in Amsterdam.

Het huidige traject is geleid door:

Dr.ir. Han Rakels

Oprichter en senior partner bij Perspectiveity. Initiatiefnemer van Sprockler

Drs. Lisette Gast

Senior partner bij Perspectiveity. Mede-eigenaar Sprockler. Hoofddocent aan de Hogeschool Arnhem Nijmegen.

Drs. Anne van Marwijk

Partner bij Perspectiveity. Sprockler consultant van het eerste uur.

5. SPROCKLER

Sprockler (www.sprockler.com) helpt om grootschalig ervaringen, meningen en ideeën op te halen en het 'hoe' en 'waarom' achter de verhalen bloot te leggen, patronen zichtbaar te maken, betekenis te geven en om te zetten in concrete adviezen, plannen en/of actie.

Deze zijn breed genoeg voor het vormen van concrete (beleids-) aanbevelingen of speerpunten en echt genoeg om specifieke en directe actie in gang te zetten. Sprockler sluit aan op de participatieplannen die de gemeenten uitvoeren. De speerpunten zullen worden meegenomen in het advies aan de respectievelijke gemeenten en de RES regio Drenthe.

Met Sprockler krijg je zowel statistieken (numerieke informatie), als het 'hoe' en 'waarom' die getallen zo zijn. Een onderzoek begint met respondenten die hun mening en ervaring delen (verhaal) met betrekking tot een onderwerp. Respondenten geven *zelf* betekenis aan hun ervaring (in plaats van dat anderen hun verhalen interpreteren). Dit maakt Sprockler een betekenis-gevend instrument dat authenticiteit, eigendom, betrokkenheid en de betrouwbaarheid van informatie verbetert. Tenslotte mondt het uit in het onderling delen van verhalen en te kijken wat het verhaal van alle verhalen samen is.

Het is ook een volledig geïntegreerd instrument waarmee real-time, interactieve, online rapporten gegenereerd kunnen worden. Hierdoor hebben respondenten te allen tijde toegang tot verzamelde informatie. Zij zien hun verhaal en tegelijkertijd het opkomende patroon van reacties online verschijnen. Dit heeft een grote impact op de betrokkenheid en eigenaarschap van respondenten, en is buitengewoon transparant en draagt bij aan geloofwaardigheid.

